

אולם גם אם נכון הדבר, אי אפשר בשום פנים להבין, כיצד נשמט אקשטיין מידי מחלקת החקירות של הש.ב. האיש היה ידוע כחבר מרכזי במחתרת, וכמקיים מגע ישיר עם ראשיה. עיקוב פשוט יכול היה לגלות לא רק את פעולותיו, אלא גם את העומדים מעליו ואת פעולותיהם. הדבר צריך היה להספיק כדי לשבור, כבר לפני שנים, את המחתרת כולה.

כל ההסבר הפשטני של הש.ב. יכול היה לעורר אימון רק אילו התייצבו ראשיו בפני הציבור או הממשלה, והודו בפה מלא בכשלון מחפיר וחסר-הצדקה, שעלה בחי אדם, ומתפטרים. מאחר שהדבר לא נעשה, ונראה שהמונים על הש.ב. גם הם אינם מוציאים מסקנות דומות, קשה להאמין שהש.ב. הוא באמת שורת בטלנים, כפי שמסתבר מן ההסברים המתפרסמים בציבור.

ש. ב. : שומרי ביתם ?

אפשרות השנייה היא חמורה עוד יותר. גם לה יש הרבה דוגמאות בהיסטוריה. כל מנגנון שואף, מטבעו, להצדיק את קיומו ולהתפתח. על אחת כמה וכמה נכון הדבר לגבי מנגנון-חושך. האנשים העומדים בראשו אינם יכולים לקחת לתודת-האומה, גם כאשר הם עושים למענה את השירות הגדול ביותר האפשרי. אין להם סיכוי לפירסום פעולותיהם הנועזות ולרגש-הערכה בחברה ובעם, כפי שהם רואיים לו לפי רוס-מעמדם. המוראל הגבוה של שירות זה, והמסגרת החמורה של המשמעת בו, מונעים גם את תופעות השחיתות, וההתעשרות האישית, המצויות במנגנוני ממשלה אחרים.

הדבר היחיד, אשר יכול לקסום למנהיגיו של מנגנון-חושך, הוא עצם עמדת-הכוח של מוסד המחזיק בידיו, לשבת או לחסד, את גורלו של כל איש-ציבור, וגם את חייהם של אנשים פשוטים. כדי לקיים עמדת-כוח זאת, ולעשותה בלתי-חלוויה ככל האפשר, הם זקוקים לתקציב גדול והולך, לתקן מתרחב של אנשים הכפופים לפקודתם, לצידו משוכלל ויקר, כדי להשיג את כל הדברים הללו, עליהם להוכיח כי הם שומרים על הממשלה בפני סכנות איומות. כשסכנות אלה אינן בנמצא, יש להציאן. כשהן קטנות מדי, יש לנפתן. כשקל מאד לחסלן באיבן, יש להניח להן להתקיים ולגדול, או גם לעזור להן במשימה זאת. מחתרת מלכות-ישראל היתה, לדבריו המפורשים של "דובר הש.ב.", היחידה בישראל. היא היתה מורכבת, במקרה הגרוע ביותר, מחצית-ריסר אנשים חלושי-מוח ורכי-אופי. אין כל ספק, כי אפשר היה לחסלה בעודה בראשיתה. אפשר היה גם להעמיד את כל חבריה למשפט ולכלוא אותם לתקופות ארוכות, לפי הפקודה למניעת חטור, על פי

ראה שער) אהרן הלילות, בשנת 1949, חזרו כמה ממנהיגי תנועת-החירות ואורחיהם מחוץ לארץ מאסיפת אזכרה לואב ז'בוטינסקי, שהתקיימה בחיפה. בסביבות רעננה, הבחינו במכונית שעקבה אחריהם בצורה חשודה. השעה היתה שתיים בלילה והכבישים היו ריקים. אנשי תנועת-החירות היו מוותיקי המחתרת והם ידעו מה זה בילוש ועיקוב. הם נכנסו לתל-אביב, אספו בדרך שוטר במדים, הוליכו את עוקביהם עד למקום בו יכלו לחסום בפניהם את המעבר. לפתע נעצרו, קפצו ממכוניתם וירדו אל רודפיהם — שני צעירים וצעירה. השלושה נאסרו על-ידי השוטר, אך סירבו לומר מלה אלא בפני קצין גבוה. כעבור יום הודיע המטה הרצפי של המשטרה לאנשי תנועת-החירות שהיה זה מעשה פרחחים, ששוחררו ללא חקירה נוספת. אפילו שמותיהם של הפרחחים לא נרשמו, משום מה, על-ידי המשטרה הסלחנית.

היה זה המקרה הראשון במדינת-ישראל בו נתגלה בילוש פוליטי נגד מפלגה חוקית. כעבור כמה שנים חזר המקרה: חברי מפ"ם בתל-אביב שמו מארב במשרדו של מאיר יערי, לאחר שנתגלה שם מכשיר האזנה שאת סוללותיו יש להחליף מפעם לפעם. אחרי כמה לילות של ציפיה נתפשו שני צעירים שבאו להחליף את הסוללות. העוצרים לא הספיקו להודיע על הדבר למשטרה, אז הופיעה במפתיע במקום ואסרה את הצעירים, ששוחררו אחר-כך בערבות עד לביטול משפטם. מאז נעלמו האנשים מבלי שזהותם תתגלה לעולם. במשך כל אותן השנים, למרות תלונות בלתי-ספורות, גם של חברי-ממשלה אשר חשדו בעיקוב נגדם, הוכחש נמרצות על-ידי ראש הממשלה ונושאי דברו למיניהם, כי קיים בארץ מוסד רישמי העוסק בבילוש פוליטי.

"בארץ אין שורת חשאי ואין בולשת פוליטית", אמר יחזקאל סרה, המפקח הכללי של המשטרה. חזרו על כך עשרות דוברים אחרים, ביניהם ראש-הממשלה משה שרת. השבוע נודע לציבור הרחב הנדמה, שעד אז לא רצה להאמין לעובדות שהובאו לידיעתו על-ידי גורמים שונים, ובראש וראשונה על-ידי העולם הזה, שאמנם קיים מוסד רישמי כזה. הוא הציג את עצמו בפה מלא בשם ש.ב., או שירות-הבטחון. הוא עשה זאת בליט ברירה, אחרי שהקשיים המסתוריים בין רוצחי הדי"ר רודולף קסטנר לבין שירות-הבטחון עוררו גם בקרב ראשי מפלגות קואליציוניות ספיקות מרים ביותר לגבי טיבו ופעולתו של מוסד זה.

ש. ב. : שירה בציבור

התקפתי-הנגד של מנגנון-החושך לא היתה בלתי-מתוכננת. היא נשאה את האופי של מקלה מאומנת היטב, אשר בראשה עומד מנצח היודע את מלאכתו. התעורר הרושם המפורש שאין צורך במדינה אשר אין בו נציגים מוסמכים של שירות-הבטחון. האמארים שהתפרסמו לא היו פרי עבודה ותנואית רגילה. הם נכתבו כולם בצורה פשוטה ואחידה: הכתב שחתם על המאמר הוזמן לפגישה, לפעמים במשרד ראש-הממשלה, לפעמים בבית-קפה ולפעמים במקומות אחרים, והחומר נמסר לו בצורה מאורגנת, שלא היתה טענה אלא עריכה שטחית ופרסום מידי. באחדים מהם הופיע בפעם הראשונה הביטוי: "דובר הש.ב.". כלומר פקיד מוסמך של מוסד רישמי שאינו מופיע בשום תקציב גלוי ובשום טבלה של מערך משרד-הממשלה.

האופיני בכל המאמרים האלה, שכללו גם פומון אחד, היה שאף אחד מן הכתבים כביכול לא שאל את דובר הש.ב. שאלות, לא הגיב על דבריו, לא ניתח את הצהרתו ולא ניסה להסיק ממנה את המסקנות הסבירות, המתעוררות אפילו לאור ניתוח שטחי. טענת הש.ב. היא, בקיצור, שבין קומץ אנשי המחתרת היו סוכנים מלאים של הש.ב. וכן אנשים שמסרו לש.ב. ידיעות חלקיות תמורת תשלום, בשלב זה או אחר של פעולת המחתרת. בכל זאת לא ידע הש.ב. מראש כי עומדים לרצוח את הדי"ר קסטנר. אולם מיד לאחר שבוצע הרצח נאסרו הרוצחים, שהיו ידועים לש.ב. מראש כמשתתפים למחתרת זו. בסך הכל נתגלה עד הרגע הזה שמונה אנשים שהיו קשורים עם המחתרת. הם כללו בין השאר: (1) רב טוראי של הש.ב., שהעיד כי הוחרד למחתרת והשתתף בהדבקת כרוזיה, (2) איש ש.ב. ששמו לא ניתן לפרסום, שהשתתף באותה פעולה, (3) חברי-המחתרת אריאל אליאשילי, שמסר בתקופה מסוימת ידיעות לש.ב. תמורת תשלום, (4) זאב אקשטיין, הורגו של קסטנר, שמסר ידיעות לש.ב. בתקופות מסוימות תמורת תשלום, (5) ז'ן שמר, לשעבר שוטר, (6) יעקב חירחתי, מאסירי מחתרת צריפין, (7) יוסף מנקס, שנאסר בשעתו בקשר עם מחתרת צריפין, (8) ישראל טייג, שהמשטרה מיהרה לשחררו ממאסר ימים מעטים אחרי שנתגלה חברו מחסן נקש שהכיל יותר ממאה רובים ותתי-מקלעים.

חזן מזה אסרה המשטרה כמה אנשים אחרים, שכולם שוחררו — אם מפני שהיו אנשי ש.ב., אם מפני שהפכו לעדי-המדינה ואם מפני שנתגלו כחפים-משפט.

ש. ב. : שורת בטלנים ?

יתוח כל העובדות משאיר מקום רק לשלוש אפשרויות לגבי עמדת הש.ב. בפרשת רצח קסטנר. לא קיימת כל אפשרות נוספת. השלוש:

- הש.ב. נהג בטשפות שקשה לתארה,
- הש.ב. שחק משחק ציני לתועלתו האנוכית,
- הש.ב. ידע מראש על הרצח, ואולי אף השתתף ביומו.

דובר הש.ב. עצמו מכחן את הסברותיו כך שתתקבל האפשרות הראשונה. מסתבר שמחתרת, מורכבת בסך-הכל משני אנשים ועוד שניים-שלושה סוכנים כפולים, משכה באף את המנגנון האדיר של מנגנון-החושך, על תקציב-המיליונים שלו ועל סוכניו המלאים בתוך המזרת עצמה.

מחתרת זו, לפי הודעות הש.ב. והעדויות בבית-המשפט עד כה, לא היתה מורכבת מגאונים. להיפך. כל אנשיה התגלו כאנשים חסרי שחימשקל נפשי, ובהחלק מופרעים ממש. מנקס, שצויין כמנהיג, תואר על-ידי דובר הש.ב. כ"טיפוס חסרי-מעצורים, הנכון לחוץ על הדק האקדח ללא היסוסים יתיים". אין זה תיאור של אדם המסוגל להוליך שולל את הש.ב. בערמוניות שטניות.

ההצדקת המכרעת של הש.ב. מבוססת על הטענה שגם אליאשחילי וגם אקשטיין, שהיו סוכניה, שמשו למעשה תגליו כפולים, אשר לבם היה כל הזמן עם המחתרת, גם בשעה שפעלו למן הש.ב. וקיבלו ממנו שכר. דהקא בשלבים המכריעים חדלו שניהם למסור ידיעות, כך שהש.ב. נשאר חסר-אונים בדיוק ברגע הגורלי.

המושג סוכן-כפול איננו מיוחד למדינת ישראל. הוא היה קיים בכל מקום בעולם בו היתה קיימת מחתרת, ונכתבו ספרים מקצועיים רבים על דרכי הטיפול בתופעה זו. המפורסם ביותר היה הכומר הרוסי גיאורגי גאפון, שהוחרד על-ידי מנגנון החושך הצארי לתוך ארגון הפעלים של פטרסבורג, והיה קשור עם מפקד האוכראנה הנוודע-לשימצה, וובאטוב. במרוצת הזמן נשמט ארגון-הפעולים מפיקוחו של גאפון. אולם ב-22 בינואר, 1905, הצליח להוביל מון בלתי-ימיוזין לארמון הצאר, כדי להגיש לו פטיציה. המשטרה הצארית, שחקתה להודמנות זו, פתחה באש וערכה טבח נורא בין המפגינים. גאפון נעלם, אך המחתרת השיגה אותו בפניאלנדו והוציאה אותו להורג, כעונש על הפרובוקציה הנעצבת. טיסוס נודע אחר היה הסוכן יונה אוף, שעבד בלב שלם למען שני הצדדים ערב המהפכה הרוסית, והוצא להורג על-ידי חבריו למחתרת, שאחד מהם היה פנחס רוטנברג, מיסד חברת-החשמל בארץ-ישראל.

העובדה המכרעת היא שסוכן-כפול לעולם אינו יכול לנתק את מגעו עם מנגנון החושך. ברגע שמסר את ידיעותיו לש.ב., מסר לו אקשטיין גם את ההוכחות להשתייכותו למחתרת. ברגע שביקש לנתק את המגע, היה צריך להיקרא אל מפעל הש.ב., שהיה צריך להעמידו בפני הברירה: או להמשיך בשירותו ולשפר את טיב ידיעותיו, או להיאסר בעתן השתייכות למחתרת, דבר שהיה גורר אחריו אוטומאטית עונש מאסר ארוך.

אם הש.ב. לא השתמש באמצעי אלמנטרי זה, כפי טענתו, הרי שהוא מנוהל בצורה ללדותית יותר אפילו מהמחתרת הילדותית עצמה.

אור ער מנגנון-החושך : כיצד

מי מפקד עליו, מי אחראי למעשיו

ההוכחות שכבר היו מצויות בשפע בידי הש.ב., לדברי "דובר הש.ב." עצמו, לפני שנים. קל וחומר, היתה אפשרות זו פתוחה כאשר נדפס והופץ הכרוז בגנות השופט פרץ. הוא הודבק בידי סוכני הש.ב. במחתרת, כך שהש.ב. ידע גם את יוזמי הכרוז, גם את הדפוס שהדפיס אותו וגם את כל מדביקיו ושולחיהם.

בידי הש.ב. היו כל ההוכחות הדרושות כדי להעמיד את אנשי המחתרת לאותו משפט עצמו, הנערך עתה, אחרי הרצח, נגד יעקב חרותי. בצורה זו היה ניתן לכלוא מוזמן את המחתרת, על כל זלוחותיה, מאחורי מעול וברית, ולהיות בטוח כי לא תגשים תוכניות רצחניות, אשר גם עליהן היו לש.ב. לפי עדותו, ידיעות כלליות.

אולם המזרת לא חוסלה. הצי תריסר הילדים הוסיפו להעסיק מנגנון עצום, איפשר לעשרות מפעילים לחבר מאות דו-חיים, שהוכיחו את פעילותם הקדחתנית.

אלפי שעות עבודה, ורובות לירות, הושקעו בבילוש ובעיקוב, במיסמוך ובתיקוף. וכל זה כדי להצדיק את קיום הש.ב. וחיוניות תקציבו המנופח, שאין עליו פיקוח מעשי, ואולי גם כדי לחפות על פעולות אחרות של מנגנון-החושך, המשרחות מטרת אחרות לחלוטין מאשר בסחון-המדינה.

ש. ב. : שותפים בסתר ?

מזעזעת ביותר היא האפשרות השלישית. אינטרס הציבור דורש שלא להתעלם ממנה. מטוב שתישמע ותיבדק בגלוי, ותאפשר לאותו "דובר הש.ב." להפריך אותה בעובדות, במקום שתכרסם בלב האומה דרך שמועות מסמרות-שיעור.

איש לא יכול להניח שמפקד הש.ב. שלח את אקשטיין, כשאקדח בידו האחת ופקודת מבצע בידו השנייה, לירות בקסטנר. אולם במחתרת, שלמעלה ממחצית חבריה היו או סוכנים ישירים או סוכנים כפולים, קיימות דרכים רבות. יתכן, למשל, כי היוזמה לרצח